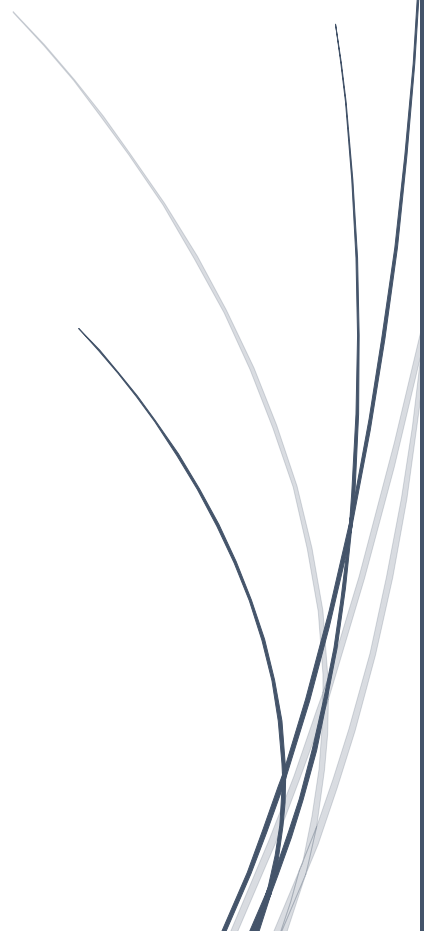

אַלְפֹן
הַנְּתִיבִים

ג

אברהם תורגמן, אפרת

גרעין-פּרִי. הוא החלק הקשה המצוי בד"כ במרכז הפרי, יש פירות וכתוכם גרעין מרכזי אחד ויש פירות בעלי מספר גרעינים.

רוב גרעיני הפירות (כדוגמת אפרסק, תפוח, שזיף ועוד) אינם ראויים למאכל, אבל יש גם יוצא מן הכלל כגון גרעין **הַמְשָׁמֵשׁ**. הגרעין מְשָׁמֵשׁ כמשחק לילדים ומכונה בשם "גוגו" וברבים "גוגואים", ואצל הירושלמים נקראים בשם "עג'ואים". ויש מהם זן מסוים, שאם נפצה את הגרעין נמצא בתוכו "שקד" מתוק הראוי למאכל.

השאלה – האם יש לברך על אכילת 'שקד' הַמְשָׁמֵשׁ? ואם כן, מהי ברכתו?

נתיבי-עם - סימן רב סעיף ג

(א) גרעיני הפירות - אם הם מתוקים, מברך עליהם "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ".

(ב) הברכי-יוסף¹ מסיק לברך "שֶׁהֵלֵל".

(א) וביוסף אומץ² (סימן כד) כתב שלא לברך עליהם "שֶׁהֵלֵלנו", כיון דמברכים "שֶׁהֵלֵל".

עלי נתיבים

(א) השולחן ערוך מחלק בין ג' קטגוריות :

1. גרעיני פירות מתוקים³ - מברך עליהם "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ";

2. גרעיני פירות מרים - אינו מברך עליהם כלל;

3. גרעיני פירות שמתקנם ע"י האור (בישול, קליה וכיו"ב) - מברך עליהם "שֶׁהֵלֵל".

היוצא מהנ"ל, שגרעיני פרי הַמְשָׁמֵשׁ כשהם מתוקים ואין צורך בתיקון כלשהו, שייכים לסוג ה' (1) וברכתם כברכת הפרי "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ".

אלא שמצאנו שחלקו על פסק זה האחרונים וכדלהלן.

(ב) הברכי יוסף מסביר שמרן השו"ע פסק כדעת התוספות⁴, והרא"ש⁵, והמרדכי⁶, ורבינו יונה⁷.

אך בהמשך דבריו הביא שהאחרונים תמהו על כך וסברו **שגרעיני פירות לא נחשבים כפירות**, והפר"ח כתב שהרא"ש חזר בו מדבריו ועוד הקשו האחרונים על דברי התוס' והרא"ש וסיעתם.

ומסקנתו, שיש להוציא עצמו ממחלוקת זו, **ולכן ראוי לברך "שֶׁהֵלֵל"**.

וכ"כ בחידושי הרשב"א⁸ על דעת התוספות וז"ל : **"ואינו מחזור בעיני כלל**, שאלו (הגרעינים) אין חייבין בערלה משום פרי... ואדרבה בשל גודגדניות ואפרסקין שגרעיניהן מרין, משמע דלא מברך בהו כלום, ולא אדעתא דידהו נטעי להו כלל, ואי ממתק להו על ידי האור מברך עליהו "שֶׁהֵלֵל".

¹ סעיף ג דין ג.

² למרן החיד"א - הרב יוסף חיים דוד אזולאי.

³ 'מתוקים' לאו דוקא, אלא כל שהחיר נהנה ממנו במקצת - כ"כ המשנה ברורה שם ס"ק כג.

⁴ ברכות לו ע"ב ד"ה קליפי וז"ל : וגרעיני אפרסקין ושל תפוחים וכל מיני גרעינים של פירות, "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ".

⁵ ברכות פרק ו סימן ד : מכאן יש ללמוד על כל גרעיני פירות דמברכין עליהם : "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" ובלבד שלא יהו מרים, שיהא נהנה מהן.

⁶ ברכות רמז קיד : וכל מיני גרעינין של פירות, "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ".

⁷ דף כה ב ד"ה ומדלגבי.

⁸ על הגמרא בברכות דף לו ע"ב. והביא דבריו הב"י בסימן רב.

(ג) ותמצית דבריו שם : אחר שמספק לא מברך "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" על הגרעינים, כי יש לחוש לשיטת הרשב"א והאחרונים שפשוט להם שהגרעינים לא נחשבים פרי, הוא הדין שאין לברך עליהם "שֶׁהָיִינוּ", שהרי מברך עליהם "שֶׁהִכֵּל" משום שאינם פרי, איך יברך על הגרעין "שֶׁהָיִינוּ", הרי זו ברכה שנתקנה על פרי חדש וזה כבר ראה הפרי ועתה אוכל הגרעין.

וגם אחר שנהגו לברך בשעת אכילה (ולא בשעת ראיית הפרי), מ"מ אין מברכים אלא על פרי גמור ולא על הגרעין.

ישנה דיעה שלישית⁹ והיא שיש לברך על הגרעינים המתוקים "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה".

היוצא מהנ"ל לגבי הברכה על גרעיני פרי המתוקים :

1. לדעת השו"ע – מברך "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ".

2. י"א שמברך "שֶׁהִכֵּל".

3. וי"א שמברך "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה".

שורש המחלוקת – מהי הגדרת גרעין הפרי?

ההגדרה	הברכה
נחשב כחלק מחלקי הפרי	כברכת הפרי - "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ"
לא נחשב פרי, ומ"מ הוא מגידולי הארץ	"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"
לא נחשב פרי בכלל, ונטיעת העץ היא לא לשם גרעיניו	"שֶׁהִכֵּל"

▪ ולמעשה :

מי שמניח לפניו פרי העץ ומברך עליו כברכתו, ואח"כ לוקח פרי האדמה ומברך עליו כברכתו וכן על משקה וכיו"ב מברך "שֶׁהִכֵּל" ואח"כ נוטל גרעין פרי מתוק, הרי שאין צריך לברך עליו כלל לכו"ע ובזה יוצא מהמחלוקת.

אך לא תמיד כל אלה מצויים לפניו, או שאינו רוצה כלל לאכול דבר זולת הגרעינים הנ"ל וכיו"ב, הרי שראוי ונכון כמ"ש החיד"א והנתיבי-עם והאחרונים שיברך עליהם "שֶׁהִכֵּל", ולנוהגים כשיטת המ"ב¹⁰ יברך "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה".

ובדיעבד, אם בירך עליהם "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" או "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה" יצא י"ח בזה.

ואם בירך על הפרי "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" ואחר כך אוכל הגרעין, **מסתברא** דלכו"ע נפטר בברכת "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" שבירך על הפרי, משום שהגרעין טפל לפרי¹¹.

עש"ק לסדר לך-לך, יב-מר-חשון ה'תשפ"א

⁹ שער הציון שם ס"ק כב כתב שהיא דעת הפרישה בדעת הרשב"א, וכן כתב באבן העזר. וכן כתב הגר"א בפרק ג דערלה, וכמו שהעיר במאמר מרדכי שכן מבואר באבודרהם בהדיא לדעת הרשב"א, וכן כתב בדרך החיים.

¹⁰ שם ס"ק כג וכדעת הגר"א.

¹¹ מ"ב שם.